

Ks. Andrzej RUTKOWSKI

FORMACJA ZESPOŁÓW SŁUŻBY LITURGICZNEJ W ŻYCIU KOŚCIOŁA PARTYKULARNEGO

Treść: 1. Formacja duszpasterzy i rodziców; 2. Struktury systemu formacyjnego; 2. 1. Formacja na szczeblu diecezjalnym; 2. 2. Formacja na szczeblu dekanalnym; 2. 3. Formacja na szczeblu parafialnym; 2. 3. 1. Cotygodniowe spotkania formacyjne w parafii; 2. 2. 4. Formacja w Ruchu *Światło-Życie*; 2. 3. Stopnie formacji i ich zastosowanie; 2. 4. Święci patronowie i hymn zespołów służby liturgicznej.

Słowa kluczowe: Formacja liturgiczna; Posługa liturgiczna; Synod diecezjalny; Zgromadzenie liturgiczne; Diecezjalny duszpasterz służby liturgicznej; Koło ministranckie; Ruch *Światło-Życie*.

Keywords: Liturgical formation; Liturgical service; Diocesan Synod; The Liturgical assembly; Pastor of the liturgical service (teams); Movement Light-Life.

Życie w Kościele oraz misterium liturgii i udział w nim po II soborze watykańskim z nową mocą zarówno od osób duchownych, jak i świeckich wymagają ducha służby i podejmowania szeregu zadań na rzecz wspólnoty (*servitia*)¹. W przypadku biskupa, prezbitera i diakona są to urzędy (*officia*). Ich podstawę stanowią święcenia i należą do problematyki sakramentu święceń. Dwa inne zadania jako posługi (*ministeria*) dotyczą alumnów seminariów duchownych i stanowią zarazem stopień ich seminaryjnej formacji. Wynikają one z ustanowienia podczas specjalnej celebracji liturgicznej. Niektórzy wierni świeccy mogą je pełnić na dany okres czasu oraz pod warunkiem odpowiedniego przygotowania. Są to posługi lektora i akolity. Wszystkie inne zadania odnoszą się do laikatu jako ich funkcje (*munera*)². W Polsce samych terminów: *servitium*, *officium*, *ministerium* i *munus* używa się jednakże bardzo często zamiennie. W praktyce posługi i funkcje podczas liturgii w znacznej mierze znajdują swoje zastosowanie podczas Mszy św. Nie można ich jednakże wykluczać podczas pozostałych form celebracji liturgicznych. Pod względem tematyki nie jest to rodzaj nadzwyczaj specjalistycznej formacji chrześcijańskiej po soborze watykańskim II. W praktyce wyróżnia ją jednakże szereg własnych struktur, stopni oraz dodatkowych wymogów³.

¹ Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów (15 VIII 1997), 3, 1 § 2, *Liturgia Sacra* 5 (1999), 14-15.

² P. KRÁMER, "Duszpasterskie posługi i urzędy", *Communio* 17(1997), nr 3, 103-105; A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948-1975)*, Roma 1983, 724-726; S. SZCZEPANIEC, "Celebacja liturgiczna po soborze watykańskim II", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 61(2008), 185-186; S. CICHY, "Konieczność sformułowania na nowo struktury formacji służby liturgicznej w Polsce", *Anamnesis* 14(2008), nr 2, 108-109.

³ J. KOPEĆ, "Formacja liturgiczna czyli mistagogia w liturgii i przez liturgię", *Liturgia Sacra* 2(1996), nr 3-4, 29; S. CZERWIK, "Odnowa liturgii w świetle Konstytucji i Instrukcji liturgicznej", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 18(1965), 169-170; D. MOSSO, "Formare animatori per le nostre assemblee",

Niezależnie od szczebla formacyjnego oraz rodzaju poszczególnych zespołów liturgicznych w parafiach, troską wielu Kościołów pozostaje zachowanie kilku zasad wspólnych w odniesieniu do formacji wszystkich zespołów służby liturgicznej. Jest to ascetyczny, biblijny, liturgiczny i wychowawczy wymiar tejszej formacji. Towarzyszy temu także opinia o ścisłym związku samego działania formacyjnego z podstawowym wychowaniem religijnym (por. DA 30). Ponadto podstawowy wymóg stanowi systematyka w dziele formacji. Co do sposobu formacyjnego oddziaływania ukazuje się przede wszystkim spotkania formacyjne na wielu stopniach, rekolekcje, dni skupienia, kursy, szkolenia oraz pielgrzymki jak choćby piesza pielgrzymka na Jasną Górę itp.⁴. Tę troskę Kościołów partykularnych na przestrzeni lat w dziedzinie formacji liturgicznej zespołów służby liturgicznej mogło pogłębić także przekonanie w Kościele powszechnym, że do tej posługi zobowiązuje chrzest, bierzmowanie, a niekiedy także sakrament małżeństwa. Przekonanie to dotyczy również prawdy, że posługa liturgiczna przyczynia się do udziału w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa oraz do wkładu w dzieło ewangelizacji i uświęcenia świata, a zarazem w wypełnianie misji Kościoła⁵.

1. Formacja duszpasterzy i rodziców

Formacja duszpasterzy i rodziców nie tylko poprzedza i bardzo często warunkuje proces formacyjny samych wykonawców posług i funkcji liturgicznych, lecz przede wszystkim go pogłębia i staje się jego bezpośrednią częścią⁶. Co do stałej formacji duszpasterzy służby liturgicznej, uwaga poszczególnych Kościołów partykularnych

Rivista Liturgica 86(1981), 641-642; A. WODARCZYK, "Formacja służby liturgicznej w ramach Krajowego duszpasterstwa Służby Liturgicznej w Polsce w ujęciu sługi Bożego ks. dra hab. Franciszka Blachnickiego", *Anamnesis* 14 (2008), nr 2, 99-100.

⁴ "Synod diecezji wrocławskiej odbyty we Wrocławku w dniach 6 – 9 XI 1967 r. pod przewodnictwem księdza biskupa Antoniego Pawłowskiego, biskupa wrocławskiego (Statuty i załączniki) (9 XI 1967)", *Kronika Diecezji Wrocławskiej* 51(1968), 86; "Trzeci synod archidiecezji warszawskiej (12 IX 1974)", *Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie* 65(1975), 155-156; *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały pierwszego synodu diecezji katowickiej* (23 XI 1975), Katowice-Rzym 1976, 86; *Drugi synod diecezji lubelskiej 1977-1985* (8 XII 1987), Lublin 1988, 79, 145; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej 1982-1986. Ad imaginem Ecclesiae universalis (Lumen gentium 23)* (13 III 1986), Tarnów 1990, 246; *Drugi polski synod plenarny. Teksty robocze* (20 IV 1991), Poznań 1991, 194; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie* (10 XI 1990), Lubaczów 1991, 221; "Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego (7 VI 1991)", *Miesięcznik Pasterski Płocki* 76 (1991), nr 10 bis, 36-37; *Synod archidiecezji wrocławskiej 1985 – 1991* (6 XII 1993), Wrocław 1995, 281, 473; *Trzeci synod diecezji kieleckiej 1984 – 1991* (3 VI 1992), Kielce 1992, 183, 201; *Poznański synod archidiecezjalny 1992-1993* (31 XII 1993). Dokumenty, Poznań (brw.), 29.

⁵ JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po soborze watykańskim II* (30 XII 1988), 23, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. S. Małyśiak, Kraków 1996, 301-303.

⁶ R. RAK, "Duszpasterstwo w Kościele po II soborze watykańskim", *Ateneum Kapłańskie* 107(1986), 110; B. NADOLSKI, "Odnowa liturgii a rodzina", *Ateneum Kapłańskie* 78(1972), 474; W. DANIELSKI, "Liturgia w życiu rodziny", *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 28(1981), z. 6, 82-83; J. HERMANS, "Wychowanie liturgiczne a mistagogia w rodzinie", w: *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Kościół jako Communio. Sakrament małżeństwa. Program duszpasterski na rok 1993/1994*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1993, 352-353.

skupia się na udziale tychże duszpasterzy w diecezjalnych spotkaniach, kursach i rekolekcjach z myślą o pracy z zespołami liturgicznymi w parafiach, dekanatach i na forum diecezji. Cel tychże akcji stanowi zarówno przygotowanie, jak i postępowanie duszpasterzy jako moderatorów podczas różnego typu inicjatyw formacyjnych dla poszczególnych rodzajów posług i funkcji liturgicznych. Czas trwania powyższych kursów i rekolekcji poleca się zaprogramować do sześciu dni. Nie pomija się także znaczenia w tym względzie udziału duszpasterzy w spotkaniach na szczeblu ogólnokrajowym. Ponadto na poziomie dekanatu ogół duchowieństwa należy formować podczas kongregacji dekanalnych. Z tych form przygotowania do prowadzenia zespołów służby liturgicznej powinni korzystać również alumni seminariów duchownych oraz zakonnicy we własnych wspólnotach zakonnych albo na terenie diecezji. W odniesieniu do instytucjonalnej organizacji powyższych form przygotowania duszpasterskiego, ukazuje się ją jako wspólną troskę diecezjalnego duszpasterstwa służb liturgicznych oraz diecezjalnego ośrodka powołań⁷. Co do formacji rodziców, zainteresowanie w Kościołach partykularnych skupia się ogólnej uwadze, aby odbywała się ona poprzez katechizację oraz okolicznościowe spotkania⁸. Jednakże w Kościele Katowickim jeszcze w dobie roku 1975 zapowiedziano przygotowanie przez diecezjalne duszpasterstwo służby liturgicznej specjalnych wytycznych co do rekrutacji i formacji zespołów⁹.

2. Struktury systemu formacyjnego

System formacyjny służby liturgicznej obejmuje szczebel diecezjalny, dekanalny i parafialny. W praktyce struktury te wzajemnie się dopełniają, ale zarazem zachowują określone znaczenie i kompetencje. W Polsce szczebel krajowy stanowi rodzaj honorowego patronatu¹⁰. Całokształt tegoż systemu w obecnej formie znalazł w roku 1993 zastosowanie w postanowieniach Kościoła Wrocławskiego. Tym samym odzwierciedlenie znajduje fakt, że jako duszpasterz krajowy, formacją służb liturgicznych z ramienia Episkopatu Polski zajmuje się jeden spośród biskupów jako zarazem przewodniczący tego pionu duszpasterstwa. W poszczególnych diecezjach zadanie to przypada jednemu z miejscowych biskupów jako opiekunowi oraz osobie diecezjalnego duszpasterza służby liturgicznej z wyboru przez gremium duszpasterzy. Nominację

⁷ *Wiara, modlitwa i życie*, dz. cyt., 86, 100, 107; *Statuty drugiego synodu gdańskiego* (20 XII 1973), Gdańsk – Oliwa 1976, 100; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, dz. cyt., 109, 138, 161, 204; *Chrystus światłem Maryja wzorem. Drugi synod diecezji częstochowskiej* (23 XI 1986), Częstochowa 1987, 212; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, dz. cyt., 123; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, dz. cyt., 90, 150; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, dz. cyt., 473, 479.

⁸ *Chrystus światłem*, dz. cyt., 150; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, dz. cyt., 53, 141, 146; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej* (9 XII 1989), Koszalin 1990, 128; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, dz. cyt., 37.

⁹ *Wiara, modlitwa i życie*, dz. cyt., 87.

¹⁰ G. BERESZYŃSKI, *Reforma liturgiczna soboru watykańskiego II w archidiecezji warszawskiej 1963-1992*, Warszawa 2000, 171-172; J. KOPEĆ, "Ruch liturgiczny, reforma i odnowa liturgiczna", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 38 (1985), 283-284; Cz. KRAKOWIAK, "Funkcje wiernych - mężczyzn i kobiet w liturgii", *Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 69(1995), 92; K. MATWIEJUK, "Liturgiczna postęga wiernych świeckich", *Anamnesis* 13(2007), nr 4, 88-89.

moderatorów parafialnych pozostawia się gestii i uznaniu proboszczów¹¹. Ponadto ze szczególną uwagą nad znaczeniem samej systematyzacji programu formacyjnego na poziomie diecezjalnym, dekanalnym i parafialnym, zatrzymano się w Kościele Gnieźnieńskim w roku 1981, Częstochowskim w roku 1986 i Płockim w roku 1991¹².

2. 1. Formacja na szczeblu diecezjalnym

Formacja na forum diecezji oznacza działania zarówno organizacyjne, koordynacyjne, jak i formacyjne w sensie bezpośrednim. Te ostatnie z reguły stanowią jednakże akcje raz w roku¹³. W związku z formacją na tym poziomie, podziela się w Kościołach partykularnych uznanie znaczenia samego faktu, że diecezjalne duszpasterstwo służby liturgicznej przynależy do wydziału duszpasterstwa ogólnego kurii i działa pod kierunkiem diecezjalnego duszpasterza służby liturgicznej. W niektórych jednakże Kościołach partykularnych, instytucje te określa się referatem liturgicznej służby ołtarza, a odpowiedzialny za tenże referat to diecezjalny referent. Nominację samej osoby diecezjalnego duszpasterza bądź referenta pozostawia się decyzji biskupa diecezjalnego i jedynie w Kościele Wrocławskim w roku 1993 polecano, aby wyboru tegoż duszpasterza dokonali przedstawiciele wszystkich duszpasterzy diecezji. W odniesieniu do kadencji na powyższym stanowisku rozpatruje się okres trzech lat. Jest to z myślą o odpowiednich warunkach dla kontynuacji pracy formacyjnej. Duszpasterza tego zobowiązuje się następnie do udziału w pracach diecezjalnej rady duszpasterskiej. Inne działy kurii diecezjalnej jako środowiska jego współpracy to także diecezjalna komisja do spraw liturgii i duszpasterstwa liturgicznego, komisja muzyki kościelnej, dział katechetyczny raz duszpasterstwa młodzieży (por. DA 30). Jako współpracowników diecezjalnego duszpasterza służby liturgicznej nie pomija się również dekanalnych duszpasterzy służby liturgicznej oraz dekanalnych duszpasterzy do spraw liturgii. Co do poszczególnych akcji formacyjnej pracy na szczeblu diecezji, ukazywano w Kościołach partykularnych przede wszystkim wakacyjne rekolekcje jak np. *Wakacje z Bogiem*, oazy, uroczyste promocje oraz ogólnodiecezjalną pielgrzymkę służby liturgicznej do kościoła katedralnego w Wielki Czwartek¹⁴. Ponadto w Kościele Katowickim, szczególnie wraz

¹¹ *Synod archidiecezji wrocławskiej*, dz. cyt., 470-471.

¹² *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej* (16 V 1981), Gniezno 1981, 38-39; *Chrystus światłem*, dz. cyt., 238; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego*, dz. cyt., 37.

¹³ H. J. SOBECZKO, "Znaczenie diecezjalnej komisji liturgicznej. Na marginesie ramowego statutu diecezjalnej komisji do spraw liturgii i duszpasterstwa liturgicznego", *Liturgia Sacra* 2(1996), nr 3-4, 48; J. MIAZEK, "Odnowa liturgii jako problem organizacji życia religijnego i duszpasterstwa w diecezji", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 38 (1985), 314; F. MAŁACZYŃSKI, "Odnowa liturgiczna w Polsce po II soborze watykańskim", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 29 (1976), 191; D. MOSSO, "Formare animatori per le nostre assemblee", *Rivista Liturgica* 86(1981), 644-645.

¹⁴ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, odprawionego pod przewodnictwem księdza arcybiskupa Antoniego Baraniaka w dniach 4 VI, 12 IX i 12 X milenijnego Roku Pańskiego 1968* (14 X 1970), Poznań 1972, 67; *Wiara, modlitwa i życie*, dz. cyt., 85, 86-87; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, dz. cyt., 127; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, dz. cyt., 77, 139; *Chrystus światłem*, dz. cyt., 238-239; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, dz. cyt., 34, 91; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego*, dz. cyt., 37; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, dz. cyt., 270, 470-471; *Drugi synod diecezji wrocławskiej* (4 IV 1994). *Statuty*, Włocławek 1994, 29.

z rokiem 1975, zespół współpracowników diecezjalnego duszpasterza służby liturgicznej skupiał sześciu odrębnych duszpasterzy każdej z grup. Jest to diecezjalny duszpasterz ministrantów, lektorów, psalterzystów i kantorów, chórów liturgicznych, organizatorów i tradycyjnych chórów kościelnych oraz samych kościelnych. Dla dobrych efektów tej współpracy w Kościele tym wymagano od wszystkich tychże referentów kontaktu z krajowym duszpasterstwem służby liturgicznej oraz częstych spotkań swojego gremium w celu kolportażu ankiet, okólników, przeprowadzania wizytacji i kontaktu z dekanalnymi duszpasterzami¹⁵. Także w Kościele Gdańskim w realiach roku 1973 posługiwano się pojęciem diecezjalnej komisji duszpasterstwa służby liturgicznej¹⁶.

2. 2. Formacja na szczeblu dekanalnym

Dekanat jako środowisko formacyjne dla parafialnych zespołów służby liturgicznej, stanowi nie tylko pułap na drodze pomiędzy parafią a strukturami i akcjami ogólnodiecezjalnymi. Lecz sprzyja on przede wszystkim, by była odpowiednia liczba uczestników akcji formacyjnej oraz by zapewnić jej odpowiednie warunki, wymianę doświadczeń itp.¹⁷. Wraz z problematyką tego szczebla formacyjnego, można w Kościołach partykularnych rozpatrywać znaczenie dekanalnych dni wspólnoty liturgicznej, oaz oraz dni modlitwy. W poszczególnych rejonach diecezji bądź dekanatach powinny odbywać się ponadto kursy szkoleniowe dla poszczególnych grup służby liturgicznej. Ich organizację poleca się dekanalnemu duszpasterzowi służby liturgicznej lub dekanalnemu referentowi do spraw liturgicznych. Przy tej okazji kilka uwag dotyczy także samej osoby i zadań tegoż duszpasterza. Jego wyboru dokonuje ogół duchowieństwa dekanatu bądź proponuje go diecezjalny duszpasterz służby liturgicznej albo mianuje dziekan. Ostatecznie jednakże wybór ten lub nominacja wymaga zatwierdzenia ze strony kurii diecezjalnej. W przypadku nominacji dziekańskiej poleca się także uprzednią konsultację z diecezjalnym duszpasterzem służby liturgicznej. Już w roku 1975 w myśl postanowień Kościoła Katowickiego, potwierdzano wymóg jednego lub dwóch dekanalnych duszpasterzy służby liturgicznej. Lecz zespół kandydatów na to stanowisko ograniczono do grona proboszczów. Kadencja tegoż duszpasterza trwa pięć lat. Oprócz organizacji inicjatyw formacyjnych dla poszczególnych zespołów służby liturgicznej z terenu dekanatu, wymaga się od niego również współpracy z szeregiem instancji. Są to kontakty z diecezjalnym duszpasterzem, udział w spotkaniach wszystkich dekanalnych duszpasterzy służby liturgicznej oraz kolportaż odpowiednich materiałów formacyjnych¹⁸.

¹⁵ *Wiara, modlitwa i życie*, dz. cyt., 85-86.

¹⁶ *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, dz. cyt., 58.

¹⁷ G. BERSZYŃSKI, dz. cyt., 173-174; *Ceremoniał posług liturgicznych*, opr. S. Szczepaniec, Kraków 1987, 236-237; W. GŁOWA, "Piętnaście lat odnowy liturgicznej w diecezjach polskich (1964-1979)", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 36(1983), 224.

¹⁸ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, dz. cyt., 67; *Wiara, modlitwa i życie*, dz. cyt., 86-87; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej*, dz. cyt., 30; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, dz. cyt., 139; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kotobrzeskiej*, dz. cyt., 58; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, dz. cyt., 91; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, dz. cyt., 37.

2. 3. Formacja na szczeblu parafialnym

W przeciwieństwie do dwóch poprzednich stopni, parafialny szczebel formacji służby liturgicznej należał do typowych systemów w wielu parafiach już przed II soborem watykańskim¹⁹. Ten stopień w Kościołach partykularnych zobowiązuje przede wszystkim do realizacji w parafiach aktualnego i ogólnopolskiego systemu formacyjnego. Nie oznacza to jednakże końca tradycji parafialnych kół ministranckich, lecz wręcz przeciwnie wymaga ich dostosowania na rzecz pracy formacyjnej z pozostałymi zespołami liturgicznymi po II soborze watykańskim. Na polskim gruncie nie wyklucza się także adaptacji zasad skautingu. Inne bezpośrednie wymogi praktyczne dla parafii to prowadzenie dokumentacji inicjatyw formacyjnych oraz stały patronat nad zespołami ze strony proboszcza. Patronat ten ukazuje się w imię troski o odpowiednią sukcesję w pracy oraz dla gwarancji środków finansowych w kasie parafialnej na cele duszpasterstwa służb liturgicznych. Pomocą w działaniach powinna służyć także parafialna rada duszpasterska. Istotny wymóg w tej dziedzinie stanowi ponadto specjalna sala jako odrębne pomieszczenie pomocnicze dla zebrań formacyjnych i ćwiczeń liturgicznych. Co do wspólnych spotkań wszystkich zespołów liturgicznych poleca się je zasadniczo raz w miesiącu. Ich program obejmuje Mszę św. oraz adorację Najświętszego Sakramentu z modlitwą za kapłanów i o powołania do służby w Kościele. Ponadto modlitewno-formacyjno-ćwiczeniowe spotkania raz w tygodniu dotyczą bądź poszczególnych zespołów bądź wszystkich grup razem. W praktyce należy podczas nich omówić zadania w liturgii na najbliższy tydzień oraz podjąć pracę nad dotychczasowymi brakami w zakresie posługi²⁰. W przypadku siostr zakonnych jako wykonawców niektórych funkcji liturgicznych w parafii, zobowiązano w Kościele Poznańskim już w roku 1970 proboszcza do umożliwienia im udziału w inicjatywach formacyjnych²¹.

2. 3. 1. Cotygodniowe spotkania formacyjne w parafii

Cotygodniowe zebrania formacyjne w parafii, świadczą o tym, że każdy rodzaj formacji chrześcijańskiej stanowi proces ciągły²². Precyzyjny obraz spotkania służby

¹⁹ S. SZCZEPANIEC, "Rola i znaczenie posług liturgicznych w budowaniu Kościoła", w: *Ewangelizacja i Eucharystia. Kościół jako misterium. Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej. Program duszpasterski na rok 1992/1993*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1992, 343; J. KOPEĆ, *Formacja liturgiczna w warunkach Kościoła polskiego*, w: *Wprowadzenie soborowej odnowy liturgicznej*, red. E. Mateja, R. Pierskała, Opole 1999, 113-114; Cz. KRAKOWIAK, "Parafia jako centrum życia liturgicznego", w: *Veritatem facientes*, red. J. Nagórny, J. Wróbel, Lublin 1997, 429; B. RIPAMONTI, "Iniziare un gruppo liturgico in parrocchia", *Rivista di pastorale liturgica* 19(1981), nr 4, 36-37.

²⁰ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, dz. cyt., 21, 445; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, dz. cyt., 259; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, dz. cyt., 138, 306; *Chrystus światłem*, dz. cyt., 238; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, dz. cyt., 141, 206; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej*, dz. cyt., 18, 128-129; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, dz. cyt., 90-91, 260; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, dz. cyt., 37; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, dz. cyt., 270, 478-479.

²¹ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, dz. cyt., 446.

²² G. BERESZYŃSKI, dz. cyt., 179; R. KAMIŃSKI, "Parafia wspólnotą kultu", *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 31 (1984), z. 6, 113-114; *Ceremoniał posług*, dz. cyt., 229-230.

liturgicznej raz w tygodniu znajduje swoje odzwierciedlenie w decyzjach Kościoła Wrocławskiego, szczególnie wraz z rokiem 1993. Spotkanie to nazywa się odprawą z udziałem wszystkich grup służby liturgicznej albo poszczególnych klas. Odbywa się ona w odrębnej sali parafialnej. Na stoliku poleca się ustawić krzyż, figurę Najświętszej Maryi Panny, kwiaty i świece. Program tego spotkania obejmuje wstępną modlitwę, pozdrowienie *Króluj nam Chryste* oraz czytanie Pisma św. ze Mszy św. danego dnia. W tym miejscu przychodzi czas na naukę wychowawczą z nawiązaniem do czytania. Nie powinna ona przekraczać około 10 minut. Następne części to relacja kronikarza oraz sprawozdanie na temat liturgii parafialnej w poprzednim tygodniu. Tego ostatniego dokonuje osoba odpowiedzialna za służbę liturgiczną przez ten okres. Nazywa się ją hebdomadariuszem. Posług liturgicznych w nadchodzącym tygodniu dotyczą także uwagi ze strony moderatora. Spotkanie zamyka wyznaczenie nowego hebdomadariusza, błogosławieństwo, modlitwa końcowa oraz śpiew hymnu wspólnoty²³.

2. 2. 4. Formacja w Ruchu Światło-Życie

W Polsce tuż po II soborze watykańskim z inicjatywy ks. Franciszka Blachnickiego (zm. 1987) poczesne miejsce w zakresie formacji służb liturgicznych zajął program Ruchu Światło-Życie. Działa on zasadniczo w strukturach diecezjalnych i parafialnych, lecz z jego inspiracji odbywa się szereg spotkań ogólnopolskich. Ostatnio nastąpił jednakże rozdział tego programu i jego struktury od krajowego duszpasterstwa służby liturgicznej²⁴. Wśród poszczególnych stopni tegoż systemu przyjmuje się w wielu Kościołach partykularnych najpierw deuterokatechumenat dziecięcy. Odbywa się on w ramach formacji dziecięcych zespołów służby liturgicznej wraz z wakacyjną oazą dzieci Bożych. Następne etapy to formacja ministrantów, lektorów oraz dziewcząt w scholach parafialnych i deuterokatechumenat w szkole średniej. Tym samym uwytatnia się ruch oazowy wraz z wakacyjnymi rekolekcjami oazowymi na zakończeniu każdego stopnia formacji. Dodatkowy atut dla troski szeregu Kościołów partykularnych stanowi integracja tego systemu w jego sześcioletniej fazie początkowej z krajowym duszpasterstwem służby liturgicznej²⁵. Szczególnie w Kościele Koszalińsko-Kołobrzesckim wraz z rokiem 1989 i w Kościele Wrocławskim wraz z rokiem 1993 posługiwano się znanymi w ogólnopolskim środowisku tytułami pomocy formacyjnych od *Podręcznika duszpasterstwa parafialnych wspólnot służby liturgicznej* (Kraków 1978) i *Choralisty* (Kraków 1982) poprzez *Ministranta światła* (Kraków 1983), *Ministranta księgi* (Kraków 1984) *Ministranta ołtarza* (Kraków 1986) aż po *Ceremoniał posług liturgicznych* (Kraków 1987). Oprócz podręczników polecano także odpo-

²³ *Synod archidiecezji wrocławskiej*, dz. cyt., 475.

²⁴ W. KOSMOWSKI, "Formacja ceremoniarzy liturgicznych - znak czasu czy niepotrzebny wysiłek duszpasterski", *Liturgia Sacra* 2 (1996), nr 3-4, 77-78; P. KANDEFER, "Inicjatywy Ruchu Światło-Życie w recepcji Konstytucji o liturgii w Polsce", w: *Wprowadzenie soborowej*, dz. cyt., 165-166; F. MAŁACZYŃSKI, "Realizacja odnowy liturgii w Polsce", *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 43(1990), 61; WODARCZYK, dz. cyt., 100-101.

²⁵ *Wiara, modlitwa i życie*, dz. cyt., 98; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, dz. cyt., 206; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej*, dz. cyt., 119; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, dz. cyt., 150; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, dz. cyt., 473, 475.

wiadające każdemu z nich inne materiały pomocnicze jak specjalne zeszyty dla uczestników i instrukcje, pomoce do prowadzenia zajęć, śpiewniki, barwne przeźrocza itp. Do ich kolportażu zobowiązuje się wydział katechetyczny kurii diecezjalnej²⁶. Dodatkowo samo znaczenie formacji w służbie praktyki posług liturgicznych dzięki wspólnotom *Światło-Życie* i grup oazowych w parafiach uwydatniano w Kościele Częstochowskim w dobie roku 1986 i Koszalińsko-kołobrzesckim, a był to rok 1989²⁷.

2. 3. Stopnie formacji i ich zastosowanie

Stopnie formacyjne służby liturgicznej można nazwać także etapami formacji i utożsamiają się one z samymi rodzajami posług i funkcji liturgicznych. Innymi słowy nazwa danego zadania podczas liturgii oznacza, że jego wykonawca odbył już formację na odpowiednim stopniu. Poszczególne etapy różnią się ponadto przede wszystkim tematyką pracy formacyjnej²⁸. W Kościele Wrocławskim, zwłaszcza od roku 1993, wśród różnych stopni formacji wyszczególniono najpierw podstawowe. Jest to ministrant światła, słowa Bożego oraz księgi i ołtarza. Drugą grupę jako stopnie wspierające stanowią komentatorzy, psalterzyści, kantorzy i chorałiści²⁹. W zakresie szkoły podstawowej wśród stopni formacji męskiej służby liturgicznej, decyzje w Kościele Koszalińsko-Kołobrzesckim z roku 1989 i Wrocławskiego z roku 1993 dotyczyły kandydata na ministranta (klasa III), choralistę (klasa IV), ministranta światła (klasa V), ministranta księgi (klasa VI), ministranta ołtarza (klasa VII) i precentora (klasa VIII). Stopnie formacyjne w zakresie szkoły średniej to ministrant słowa Bożego tj. lektor (klasa I), ceremoniarz (klasa II), animator (klasa III), lektor (klasa IV) oraz uczestnik diakonii jako pomoc moderatora (klasa V)³⁰. Szczególnie od roku 1993 w Kościele Wrocławskim, a od roku 1994 w Kościele Włocławskim nie wyklucza się również, by w małych parafiach zastosować tradycyjny podział z trzema podstawowymi stopniami formacyjnymi jako kandydaci, ministranci i lektorzy. Ponadto w gronie ministranckim można skupić grupę ministrantów młodszych, starszych i honorowych. Nie ma przeszkód, aby w tychże parafiach ograniczyć się również do pałterzystów-kantorów i ich formacji jako stopnia dodatkowego³¹.

Odnośnie do formacji żeńskiej służby liturgicznej w wieku szkoły podstawowej swój wyraz w życiu niejednego Kościoła partykularnego znajduje wymóg podziału na stopnie jak kandydatka (klasa III), choralistka (klasa IV), scholistka (klasa V), służba

²⁶ *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej, dz. cyt., 129; Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 476.*

²⁷ *Chrystus światłem, dz. cyt., 157, 159; Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej, dz. cyt., 4.*

²⁸ S. SZCZEPANIEC, "Posługa krajowego duszpasterza służby liturgicznej", *Liturgia Sacra* 1 (1995), nr 3-4, 151-152; H. J. SOBECZKO, *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*, Opole 1999, 162-163.

²⁹ *Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 471.*

³⁰ *Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 473; Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej, dz. cyt., 128.*

³¹ *Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 473; Drugi synod diecezji włocławskiej, dz. cyt., 29.*

darów (klasa VI), służba ładu (klasa VII) i precentorka wraz z kursem komentatorki (klasa VIII). Podczas nauki w szkole średniej poszczególne stopnie to komentatorka (klasa I), przewodniczka scholi (klasa II), animatorka (klasa III), lektorka (klasa IV) i uczestniczka diakonii (klasa V). Precyzję powyższych stwierdzeń dopełnia się ponadto uwagą, aby dziewczęta nie podejmowały posług chłopców. Wobec braku oficjalnego stroju żeńskich służb liturgicznych w Kościele powszechnym, jego rodzaj pozostawia się inwencji poszczególnym parafiom. Zobowiązuje się jednak np. by był to ubiór bezwzględnie żeński, a turystyczny jedynie w wyjątkowych wypadkach. Dużą aprobatą cieszą się tu także formy narodowe oraz regionalne w ubiorze³².

Ten jednolity program szkoleniowy i formacyjny od III klasy wraz z przyjęciem Pierwszej Komunii św. aż do ostatniej klasy szkoły średniej włącznie (10 lat) polecono zachować również w szeregu innych Kościołach partykularnych. Kolejne stopnie tegoż programu dotyczą zarówno formacji chłopców i dziewcząt z uroczystą promocją na zakończenie każdego z nich. Na pierwszym miejscu uwydatnia się jednak, aby jego realizację ze szczegółowym podziałem na wszystkie etapy podejmowały większe parafie i ośrodki duszpasterskie³³.

2. 4. Święci patronowie i hymn zespołów służby liturgicznej

Jak każda osoba patrona i hymn, sprzyjają one identyfikacji ogółu służby liturgicznej oraz jej odpowiednich zespołów³⁴. Patronatem wykonawców poszczególnych posług i funkcji liturgicznych zajmowano się szczególnie w Kościele Katowickim w roku 1975, Tarnowskim w roku 1986, Lubaczowskim w roku 1990 i Wrocławskim w roku 1993. W głównej mierze są to patronowie na mocy tradycji. Dla ministrantów, lektorów, kantorów i psalterzystów jest nim św. Tarsycjusz, św. Jan Berchmans, św. Dominik Savio i św. Stanisław Kostka. Organistom patronuje św. Grzegorz Wielki, a chórami liturgicznymi i tradycyjnymi chórami kościelnymi opiekuje się św. Cecylia. Wreszcie kościelni i zakrystianie za swojego patrona mają św. Józefa. Ponadto jako wspólnego patrona wszystkich duszpasterzy służb liturgicznych ukazuje się św. Jana Bosko. Inne szczegółowe normy w życiu Kościołów partykularnych dotyczą uroczystości Chrystusa Króla Wszechświata jako dorocznej uroczystości patronalnej służby liturgicznej. Drugi dzień patronalny i jego termin pozostawia się uznaniu duszpasterzy i samych zainteresowanych. Nie wyklucza się także, aby w poszczególnych parafiach wprowadzić własny hymn służby liturgicznej. Nie mógłby on jednakże eliminować pieśni *Króluj nam Chryste* jako wspólnego hymnu zasadniczego³⁵.

³² *Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 474, 478.*

³³ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej, dz. cyt., 137; Chrystus światłem, dz. cyt., 238; Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie, dz. cyt., 88; Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego, dz. cyt., 37; Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 476.*

³⁴ *Program kursu dla prowadzących grupy ministrantów i scholi, Kraków 1985, 21-22; Ceremoniał posług, dz. cyt., 260.*

³⁵ *Wiara, modlitwa i życie, dz. cyt., 86; Czwarty synod diecezji tarnowskiej, dz. cyt., 138; Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie, dz. cyt., 91; Synod archidiecezji wrocławskiej, dz. cyt., 478.*

Podsumowując należy wskazać, że życie Kościoła partykularnego wielorako przenika się nawzajem z rzeczywistością formacji zespołów służby liturgicznej po II soborze watykańskim.

1. Nie jedynym, ale dogodnym i łatwym w dostępie sposobem na wgląd w życie Kościołów partykularnych okazują się synody tychże Kościołów w duchu wspólnoty refleksji nad rozwojem wiary i liturgii. Synody te w latach 1967 – 1994 odsłaniają rzeczywistość formacji zespołów służby liturgicznej w życiu Kościołów partykularnych. Według kolejności podejmowania synodów można wymienić piętnaście Kościołów partykularnych: Włocławski, Poznański, Gdański, Warszawski, Katowicki, Krakowski, Gnieźnieński, Tarnowski, Częstochowski, Lubelski, Koszalińsko-Kołoobrzeski, Lubaczowski, Płocki, Kielecki, Wrocławski. Przy czym świadectwo życia Kościołów Włocławskiego i Poznańskiego wzmacnia podjęcie przez każdy z tychże Kościołów po dwa synody. Nadto świadectwo życia Kościoła Krakowskiego oprócz synodu archidiecezjalnego poszerza synod prowincjalny. Życie ogółu Kościołów partykularnych diecezji polskich oddają także dokumenty synodu plenarnego. W taki sposób lata świadectwa życia Kościołów partykularnych 1967 – 1994 zachowują swoją aktualność i wystarczają do ukazywania życia Kościoła partykularnego w ogóle.

2. Formacja zespołów służby liturgicznej w życiu Kościoła w pełni pozostaje szczególnie ważną częścią wychowania religijnego oraz odpowiada prawdzie, zwłaszcza po II soborze watykańskim, że liturgia to wspólne dzieło zgromadzenia liturgicznego przy zaangażowaniu niektórych osób w wypełnianie posług i funkcji liturgicznych.

3. Formacja ta odznacza się swoją głębią, bogactwem oraz uzależnieniem od możliwości określonych struktur Kościoła partykularnego, zwłaszcza małych parafii. Łączy się z głębią tak podstawowych rzeczywistości liturgii jak słowo Boże, ołtarz, księga, światło. W zamyśle dokonuje się poprzez szkolenia, kursy, rekolekcje, dni skupienia i modlitwy, dni wspólnoty, pielgrzymki, a także same uroczyste promocje itp. Na głębiej tej wskazuje także możliwość jej łączenia z programem formacyjnym Ruchu *Światło-Życie* i pojęciem deuterokatechumenatu w tym programie. Ubogacać tę formację może również kolportaż ankiet, okólników, wizytacja czy edycje materiałów i podręczników. W dziele przygotowania tychże edycji należy uwydatnić środowisko Krakowa. W służbie bogactwa formacji inwencji duszpasterzy pozostawia się wybór drugiego dnia patronalnego, własnego hymnu zespołów służby liturgicznej, stroju żeńskich zespołów czy nominację moderatorów parafialnych formacji.

4. Formacja ta odznacza się swoją systematyką. Na systematykę wskazuje objęcie formację poszczególnych grup wiekowych, zaangażowanie odpowiednich osób oraz częstotliwość działań formacji. To formacja zarówno duszpasterzy, rodziców, jak i samych zespołów od szkoły podstawowej aż po średnią oraz grupy osób dorosłych. Wykracza poza formacje tylko ministrantów czy lektorów. To także formacja w tej dziedzinie i zaangażowanie siostr zakonnych, zakonników oraz alumnów seminariów. Systematyce sprzyja podejmowanie odpowiedniej formacji na szczeblu parafii, dekanatu i diecezji przy współpracy kurii diecezjalnej oraz moderatorów i duszpasterzy poszczególnych szczebli. Systematyce sprzyja również stały patronat ze strony proboszcza, szczególnie na szczeblu parafialnym oraz prowadzenie kroniki czy sprawozdań na temat liturgii w poprzednim tygodniu.

5. Formacja ta sięga zarówno do tradycji duszpasterskiej, jak i do zastosowania innowacji. Do tradycji należą parafialne koła ministranckie, połączenie formacji z modlitwą za kapłanów i o powołania do służby w Kościele, narodowe i regionalne akcenty w ubiorze zespołów czy święci patronowie poszczególnych zespołów oraz szczególne przeżywanie uroczystości Jezusa Chrystusa Króla wszechświata. W Polsce innowacją może się stawać zastosowanie na rzecz formacji zasad skautingu.

THE FORMATION OF THE LITURGICAL SERVICE TEAMS IN THE LIFE OF THE PARTICULAR CHURCH

Summary

The acts of Polish local Synods give us an insight into the formation of the liturgical service teams. The research were related to the diocesan Synods in Włocławek, Poznań, Gdańsk, Warszawa, Katowice, Kraków, Gniezno, Tarnów, Częstochowa, Lublin, Koszalin-Kołobrzeg, Lubaczów, Płock, Kielce, Wrocław in period 1967-1994.

The analysis show, that the formation after Vativanum II of the liturgical service teams performs a sense of the liturgy as the work of God and the Church.

The formation is concentrated on Word of God, the altar, the liturgical book and the symbol of light. Very important is the formation of pastors and parents. The liturgical teams take part in retreats, education, pilgrimage, festive promotions for each step of the service.

The structure of the formation system connects to the diocese, the deanery, and parish. On each level of this structura there are designaited pastors for supporting the formation. There are written chronicles and reports. In the teams there are children (after the First communion), adolescents and adults. The ministry and dress of boys and girls is different. For girls is preferred singing ministry. In the formation management are involved nuns, monks and seminaries students. The Movement Light-Life formation program of children and adults was originally designed for the liturgical service teams.

Patron Saints, hymns, and Solemnity of Christ the King of the Universe emphasize the identity of the groups.